

Od Wydawcy	15
Wstęp	17
Autorzy tomu	22

CZĘŚĆ I. PROFILAKTYKA, DIAGNOZA I TERAPIA LOGOPEDYCZNA

ROZDZIAŁ 1

Karolina Sindrewicz, Natalia Siudzińska

Profilaktyka logopedyczna	32
Speech disorder prevention	
1.1. Wprowadzenie	32
1.2. Pojęcie i zakres profilaktyki logopedycznej	33
1.3. Uwarunkowania rozwoju mowy	39
1.4. Działania profilaktyczne w przedszkolu i szkole	42
1.5. Najczęstsze problemy logopedyczne u dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym	45
1.6. Zakończenie	56

ROZDZIAŁ 2

Natalia Moćko

Przesiewowe badania logopedyczne w przedszkolu i szkole	59
Speech disorder screening tests in schools and preschools	
2.1. Wprowadzenie	59
2.2. Zmiany w modelu opieki logopedycznej	60
2.3. Profilaktyka logopedyczna w praktyce przedszkolnej i szkolnej	62
2.4. Badania przesiewowe mowy w placówkach oświatowych	65
2.5. Założenia badań przesiewowych	68
2.6. Budowa testu przesiewowego	71
2.7. Dostępne narzędzia	73
2.8. Zakończenie	74

ROZDZIAŁ 3

Izabela Malicka

Funkcje prymarne – połykanie i oddychanie. Ocena i usprawnianie	76
Primary functions: swallowing and breathing. Assessment and improvement	
3.1. Wprowadzenie	76
3.2. Oddychanie	77

3.3. Ocena funkcji oddychania	78
3.4. Dysfunkcja oddychania	79
3.5. Połykanie	81
3.6. Ocena funkcji połykania	82
3.7. Dysfunkcja połykania	83
3.8. Problemy logopedyczne pacjentów z dysfunkcją oddychania i połykania	86
3.9. Terapia logopedyczna pacjentów z dysfunkcją oddychania i połykania	90
3.10. Zakończenie	91

ROZDZIAŁ 4

Monika Łuszczuk

Ocena budowy i motoryki narządów mowy	93
Assessment of speech organ morphology and function	
4.1. Wprowadzenie	93
4.2. Budowa narządów artykulacyjnych w ocenie logopedycznej	95
4.3. Rozwój motoryki narządów mowy. Dojrzewanie czynności biologicznych kompleksu orofacjalnego	97
4.4. Ocena motoryki narządów mowy	109
4.5. Ocena zewnątrzustna budowy i czynności aparatu artykulacyjnego	117
4.6. Badanie podmiotowe – wywiad	118
4.7. Kierunki postępowania postdiagnostycznego	118
4.8. Zakończenie	120

ROZDZIAŁ 5

Monika Łuszczuk

Ocena warunków zgryzowych	123
Occlusion assessment	
5.1. Wprowadzenie	123
5.2. Rozwój zgryzu w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym	124
5.3. Charakterystyka zjawisk patologicznych	132
5.4. Postępowanie diagnostyczne	136
5.5. Postępowanie terapeutyczne	142
5.6. Zakończenie	144

ROZDZIAŁ 6

Anna Kruczyńska-Werner

Funkcje słuchowe. Diagnoza i terapia	147
Auditory functions. Therapy and diagnosis	
6.1. Wprowadzenie	147
6.2. Badanie przesiewowe słuchu u noworodków	149
6.3. Słuch w pierwszych latach życia	150
6.4. Słuch w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym	151
6.5. Przyczyny niedosłuchu nabytego w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym	153
6.6. Badania słuchu wykonywane u dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym	155

6.7. Terapia funkcji słuchowych	161
6.8. Trening funkcji słuchowych	162
6.9. Zakończenie	166

ROZDZIAŁ 7

Joanna Trzaskalik

Diagnoza i terapia sygmatyzmu (seplenienia)	168
Diagnosis and therapy of sigmatism (lisp)	
7.1. Wprowadzenie	168
7.2. Rozważania terminologiczne	168
7.3. Realizacja fonemów szumiących przez dzieci w wieku przedszkolnym – norma czy patologia?	173
7.4. Diagnoza logopedyczna	175
7.5. Postępowanie terapeutyczne	184
7.6. Fonemy syczące /s, z, ts, dz/ (/s, z, c, ʒ/)	189
7.7. Cechy nienormatywne fonemów /s, z, ts, dz/ (/s, z, c, ʒ/)	191
7.8. Nauka głosek [s, z, ts, dz] ([s, z, c, ʒ])	194
7.9. Fonemy szumiące /ʃ, ʒ, tʃ, dʒ/ (/š, ž, č, ž/)	197
7.10. Cechy nienormatywne fonemów /ʃ, ʒ, tʃ, dʒ/ (/š, ž, č, ž/)	198
7.11. Nauka głosek [ʃ, ʒ, tʃ, dʒ] ([š, ž, č, ž])	201
7.12. Fonemy ciszące /ɕ, ʑ, tɕ, dʑ/ (/ś, ź, ć, ź/)	203
7.13. Cechy nienormatywne fonemów /ɕ, ʑ, tɕ, dʑ/ (/ś, ź, ć, ź/)	205
7.14. Nauka głosek [ɕ, ʑ, tɕ, dʑ] ([ś, ź, ć, ź])	208
7.15. Zakończenie	210

ROZDZIAŁ 8

Wojciech Lipski

Diagnoza i terapia rotacyzmu	212
Diagnosis and therapy of rhotacism	
8.1. Wprowadzenie	212
8.2. Charakterystyka zjawiska	213
8.3. Rotacyzm w klasyfikacjach	217
8.4. Nabywanie r w ontogenezie	221
8.5. Postępowanie diagnostyczne	222
8.6. Postępowanie terapeutyczne	228
8.7. Potrzeby dziecka z rotacyzmem w przedszkolu i na etapie edukacji wczesnoszkolnej	236
8.8. Zakończenie	238

ROZDZIAŁ 9

Anita Lorenc, Jakub Skrzek

Diagnoza i terapia w przypadku mowy bezdźwięcznej	241
Voiceless speech diagnosis and therapy	
9.1. Charakterystyka dźwięczności	241
9.2. Zaburzenia kontrastu ± dźwięczność w polskojęzycznych badaniach mowy dziecka – stan badań	249
9.3. Kryteria oceny poprawności	254

9.4. Diagnoza	255
9.5. Kolejność udźwięczniania głosek	256
9.6. Metody pracy	260
9.7. Zakończenie	265

ROZDZIAŁ 10

Kamila Potocka-Pirosz, Elżbieta Sadowska

Rzadziej występujące rodzaje dyslalii – diagnoza i terapia	267
Less common types of dyslalia – diagnosis and therapy	

10.1. Wprowadzenie	267
10.2. Charakterystyka zjawisk	269
10.3. Postępowanie diagnostyczne i terapeutyczne	274
10.4. Potrzeby dziecka z rzadziej występującymi rodzajami dyslalii w przedszkolu i na etapie edukacji wczesnoszkolnej	293
10.5. Zakończenie	294

ROZDZIAŁ 11

Natalia Siudzińska

Diagnoza i terapia w przypadku palatolalii i rynolalii	296
Diagnosis and therapy in hypernasality	

11.1. Wprowadzenie	296
11.2. Zaburzenia mowy w rozszczepach – terminologia	296
11.3. Palatolalia – sprzężone zaburzenia głosu i artykulacji	298
11.4. Postępowanie diagnostyczne w przypadku rynolalii	303
11.5. Postępowanie terapeutyczne w przypadku rynolalii	305
11.6. Nosowanie o typie funkcjonalnym	308
11.7. Nosowanie o typie strukturalnym	312
11.8. Podsumowanie	314

ROZDZIAŁ 12

Aleksandra Boroń, Katarzyna Węsierska

Diagnoza i terapia jąkania u dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym	318
Stuttering diagnosis and therapy for preschool and school-aged children	

12.1. Wprowadzenie	318
12.2. Diagnoza	326
12.3. Terapia dzieci w wieku przedszkolnym	336
12.4. Terapia jąkania u dzieci w młodszym wieku szkolnym	341
12.5. Podsumowanie	350

ROZDZIAŁ 13

Marlena Kurowska

Diagnoza i terapia w przypadku zaburzeń rozwoju mowy i języka pochodzenia korowego	354
Diagnosis and therapy of speech and language development disorders of cortical origin	

13.1. Wprowadzenie	354
13.2. Mechanizm i objawy zaburzeń rozwoju mowy i języka u dzieci	357

13.3. Objawy zaburzeń mowy i języka uwarunkowanych korowo	360
13.4. Proces diagnozowania dzieci z zaburzeniami rozwoju mowy i języka. Narzędzia diagnostyczne	364
13.5. Terapia logopedyczna dziecka z zaburzeniami mowy i języka uwarunkowanymi korowo	371
13.6. Zakończenie	375

ROZDZIAŁ 14

Anna Majewska-Tworek

Postępowanie logopedyczne w przypadku bilingwizmu	377
Speech therapy in bilingualism	
14.1. Wprowadzenie	377
14.2. Glottodydaktyk, logopeda i rodzic wobec dwujęzyczności dziecka	378
14.3. Obserwacja, ocena i rozwijanie sprawności komunikacyjnej dziecka dwujęzycznego	383
14.4. Zakończenie	389

ROZDZIAŁ 15

Aneta Domagała, Urszula Mirecka

Rozwojowe zaburzenia czytania i pisanania	391
Developmental impairments of reading and writing skills	
15.1. Wprowadzenie	391
15.2. Specyficzne zaburzenia czytania i pisanania. Problem ryzyka dysleksji	394
15.3. Rozwojowe zaburzenia czytania i pisanania a zaburzenia mowy	404
15.4. Postępowanie logopedyczne w przypadkach rozwojowych zaburzeń czytania i pisanania	430
15.5. Zakończenie	434

CZĘŚĆ II. DZIECI ZE SPECJALNYMI POTRZEBAMI ROZWOJOWYMI I EDUKACYJNYMI. ASPEKTY LOGOPEDYCZNE

ROZDZIAŁ 16

Marlena Kurowska

Dziecko z zaburzeniami rozwoju mowy i języka pochodzenia korowego w przedszkolu i na etapie edukacji wczesnoszkolnej	438
Children with speech and language development disorders of cortical origin in pre- and early school education	
16.1. Wprowadzenie	438
16.2. Wykonanie przepisów	442
16.3. Dziecko z zaburzeniami rozwoju mowy i języka uwarunkowanymi korowo w edukacji. Trudności i ograniczenia	444
16.4. Dziecko z zaburzeniami rozwoju mowy i języka uwarunkowanymi korowo w edukacji. Wsparcie rozwoju	448
16.5. Zakończenie	452

ROZDZIAŁ 17*Katarzyna Kaczorowska-Bray*

Dziecko z niepełnosprawnością intelektualną w przedszkolu i na etapie edukacji wczesnoszkolnej	454
Children with intellectual disability in pre- and early school education	
17.1. Wprowadzenie	454
17.2. Epidemiologia niepełnosprawności intelektualnej	457
17.3. Heterogeniczność grupy z niepełnosprawnością intelektualną	460
17.4. Wczesne rozpoznanie niepełnosprawności intelektualnej	466
17.5. Rozwój mowy i jej zaburzenia typowe dla grupy osób z niepełnosprawnością intelektualną	474
17.6. Zaburzenia mowy u osób z niepełnosprawnością intelektualną na podłożu biologicznym	477
17.7. Diagnoza logopedyczna dzieci z niepełnosprawnością intelektualną	486
17.8. Terapia logopedyczna	492
17.9. Zakończenie	495

ROZDZIAŁ 18*Katarzyna Bieńkowska*

Dziecko z uszkodzonym narządem słuchu w przedszkolu i na etapie edukacji wczesnoszkolnej	498
Children with damaged hearing organ in pre- and early school education	
18.1. Wprowadzenie	498
18.2. Definicje osób z uszkodzonym narządem słuchu i stosowana terminologia	499
18.3. Charakterystyka dziecka z uszkodzonym narządem słuchu	500
18.4. Orzecznictwo, procedury i rozwiązania formalne dotyczące dzieci z wadą słuchu w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym	511
18.5. Diagnostyka logopedyczna dzieci z wadą słuchu w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym	518
18.6. Terapia logopedyczna dzieci z wadą słuchu w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym	527
18.7. Bariery i trudności w funkcjonowaniu dzieci z wadą słuchu w okresie przedszkolnym i wczesnoszkolnym oraz propozycje wsparcia	546
18.8. Zakończenie	550

ROZDZIAŁ 19*Marta Korendo*

Dziecko z autyzmem w przedszkolu i na etapie edukacji wczesnoszkolnej	553
Children with autism in pre- and early school education	
19.1. Wprowadzenie	553
19.2. Diagnoza autyzmu w świetle DSM-5	553
19.3. Funkcjonowanie i terapia dziecka z autyzmem w 3. roku życia (24–36 miesięcy)	557
19.4. Zakres oddziaływań terapeutycznych	562
19.5. Funkcjonowanie i terapia dziecka z autyzmem w 4. i 5. roku życia	565

19.6. Przykłady opisów diagnostycznych dzieci z autyzmem	565
19.7. Funkcjonowanie i terapia dziecka z autyzmem na wczesnym etapie szkoły podstawowej	569
19.8. Zakończenie	570

ROZDZIAŁ 20

Lukasz Maj

Dziecko z zespołem Aspergera w przedszkolu i na etapie edukacji wczesnoszkolnej	573
Children with Asperger's syndrome in pre- and early school education	

20.1. Wprowadzenie	573
20.2. Charakterystyka zaburzenia	574
20.3. Dziecko z zespołem Aspergera w przedszkolu i na etapie edukacji wczesnoszkolnej. Aktualne rozwiązania formalne	584
20.4. Diagnoza logopedyczna	594
20.5. Terapia logopedyczna	598
20.6. Kluczowe potrzeby dziecka z zespołem Aspergera. Bariery edukacyjne	601
20.7. Zakończenie	604

ROZDZIAŁ 21

Olga Jauer-Niworowska

Dziecko z mózgowym porażeniem dziecięcym w przedszkolu i na etapie edukacji wczesnoszkolnej	606
Children with cerebral palsy in pre- and early school education	

21.1. Wprowadzenie	606
21.2. Przyjęte założenia	607
21.3. Polietiologia i złożoność objawów mózgowego porażenia dziecięcego oraz ich wpływ na możliwości uczestnictwa dziecka w procesie edukacji	609
21.4. Zaburzenia współwystępujące z niepełnosprawnością ruchową w mózgowym porażeniu dziecięcym	612
21.5. Mózgowe porażenie dziecięce jako czynnik ryzyka zaburzeń emocjonalnych i osobowościowych	625
21.6. Wspieranie dzieci z mózgowym porażeniem dziecięcym w procesie edukacji przedszkolnej i szkolnej	626
21.7. Kształtowanie bazowej sprawności ruchowej i sensorycznej jako oddziaływanie stymulujące rozwój poznawczy i rozwój mowy	631
21.8. Zakończenie	645

ROZDZIAŁ 22

Halina Pawłowska-Jaroń

Dziecko z padaczką w przedszkolu i na etapie edukacji wczesnoszkolnej	646
Children with epilepsy in pre- and early school education	

22.1. Wprowadzenie	646
22.2. Zaburzenia poznawcze	647
22.3. Organizacja procesu edukacyjnego	650
22.4. Wsparcie terapeutyczne rodziny dziecka	658
22.5. Zakończenie	659

ROZDZIAŁ 23*Halina Pawłowska-Jaroń, Zdzisława Orłowska-Popek*

Dziecko ze spektrum zaburzeń poalkoholowych (FASD) w przedszkolu i na etapie edukacji wczesnoszkolnej	662
Children with FASD in pre- and early school education	
23.1. Wprowadzenie	662
23.2. Co to jest FASD?	663
23.3. Uszkodzenia centralnego układu nerwowego	668
23.4. Propozycje terapeutyczne w okresie przedszkolnym i wczesnoszkolnym	670
23.5. Wspomaganie ucznia z FASD w szkole	680

ROZDZIAŁ 24*Ewa Przebinda, Mirosław Michalik*

Dziecko niemowne i niemówiące – komunikacja alternatywna w przedszkolu i na etapie edukacji wczesnoszkolnej	684
Children with speech inability and speech non-occurrence – alternative and augmentative communication in pre- and early school education	
24.1. Wprowadzenie	684
24.2. Charakterystyka deficytów rozwojowych dziecka ze złożonymi potrzebami komunikacyjnymi – niemówiącego lub niemownego	685
24.3. Dziecko niemówiące w przedszkolu i na etapie edukacji wczesnoszkolnej. Aktualne rozwiązania formalne	686
24.4. Diagnoza	689
24.5. Terapia logopedyczna dzieci używających AAC	699
24.6. Kluczowe potrzeby dziecka ze złożonymi potrzebami komunikacyjnymi. Bariery edukacyjne	710
Bibliografia	712
Indeks	810
Spis rycin	824
Spis tabel	826